

ARCHIF MENYWOD CYMRU WOMEN'S ARCHIVE OF WALES

CYLCHLYTHYR

MEDI 2004

Jenny Sabine (yn y canol) a Susan Edwards (ar y dde) yn siarad ag ymwelwyr yn y Sioe Ben-ffordd

SIOE BEN-FFORDD HANES MENYWOD

Er mwyn lledaenu'r neges am AMC/WAW ac fel ymarfer ymchwiliol cyn cyflwyno cais i Gronfa Dreftadaeth y Loteri, trefnodd pedair aelod o Abertawe Sioe Ben-ffordd, ar 19 Mehefin yn yr Institiwt, Gorseion. Ymunodd Susan Edwards, aelod arall o'r pwyllgor ac Archifydd Sir Forgannwg a Mike Hodgson gwarchodwr archifyddol â ni.

Cafodd ei threfnu'n debyg i'r Antiques Roadshow ar y teledu. Roedd ein cyhoeddusurwydd yn gwahodd pobl i ddod â'u llythyron, dyddiaduron, dogfennau, llyfrau cofnodion, bathodynau, baneri, cylchlythyron, ffotograffau a.y.y.b. atom. Penodwyd rhannau o'r neuadd ar gyfer croesawu pobl, i drafod yr eitemau, i wneud lluniau a chofnod o'r eitemau, i siarad am yr Archif ac i egluro sut rydym yn gweithredu. Yn ogystal rhoddodd Mike arddangosfa a chyngor ar sut i ofalu am ffotograffau a phapurau. At hyn roedd gennym arddangosfeydd, te, coffi a chacen ac roedd cerddoriaeth gefndir addas. Parhaodd y Sioe o 10.30 hyd 12.30 ac er bod y niferoedd yn gymharol fach, roedd y rhai a ddaeth yn frwdfrydrig a llawn diddordeb ac roeddem yn brysur drwy'r bore. Rhwng popeth roedd yn ddigwyddiad difyr.

Y bwriad oedd ennill profiad ac adnabod dulliau o weithredu a phroblemau i'w goresgyn wrth redeg cyfres o Sioeau Pen-ffordd a fydd yn codi ymwybyddiaeth o waith yr Archif a phwysigrwydd defnyddiau yn ymwneud â hanes menywod. Fe ddysgon ni lawer yn ystod y bore, ynglyn â sut i gynllunio a sicrhau cyhoeddusurwydd i ddigwyddiad

o'r fath, pa fath o eitemau y gallwn ni roi cyngor amdanynt, a sut i reoli'r digwyddiad i sicrhau fod pob ymwelydd yn cael profiad da.

LLYFRGELLOEDD MENYWOD

Yn dilyn ymweliadau â phump llyfrgell menywod yn Lloegr a'r Alban, mae'n bosibl adnabod dau fodel cyfoes o lyfrgelloedd menywod yn y DU: sefydliadau 'academaidd' ar gyfer ymchwilwyr yn bennaf a model 'anghenion cyfoes' yn ffocysu'n fwy ar agweddau cymdeithasol. Er enghraifft, mae'r Women's Library yn adnodd archifyddol rhagorol tra bod y Women's Library yn Glasgow yn denu menywod cymdeithasol amddifad trwy gynnig cyrsiau Gydol Oes iddynt.

Eu casgliadau amrywiol ac yn enwedig yr effemera ynddynt sy'n rhoi gwerth i lyfrgelloedd menywod i ymchwilwyr. Ac hefyd yr hyn a gyflawnant ar gyllid cyfyng. Fodd bynnag, mewn rhai meysydd mae cyfyngiadau ariannol yn eu rhwystro rhag gweithredu ar eu mwyaf effeithiol ac effeithlon. Er enghraifft, does gan y mwyafrif ddim catalog ar gyfrifiadur o'u stoc nag oriau agor hir. Does ganddynt ychwaith ddim ystadegau cywir am nifer eu defnyddwyr ac maent yn cyfaddef fod llai o bobl yn eu defnyddio. Mae tensiynau amrywiol eraill hefyd o fewn a rhwng y llyfrgelloedd e.e. pan yn dymuno cwrdd â'u hamcanion ond yn cael eu rhwydro rhag gwneud hynny gan realiti'r sefyllfa. Mae'r mwyafrif hefyd yn ddibynol iawn ar wirfoddolwyr i redeg eu gwasanaethau a does ganddynt ddim ffynonellau sicr o gyllid. At hyn,

mae ganddynt broffil isel iawn, er eu bod yn cynnig ystod o wasanaethau ac adnoddau gwerthfawr.

Mae fy ymchwil wedi troi yn awr at edrych ar y sefyllfa gyfredol yng Nghymru. Fel aelodau o AMC/WAW rwy'n siwr fod gennych chi farnau am sut y dylid casglu a rhoi mynediad i ddogfennau a defnyddiau menywod. Byddwn yn croesawu unrhyw sylwadau sy gennych ar lyfrgelloedd menywod, yn enwedig o safbwynt Cymru: beth sy'n bosibl ac yn ymarferol? Os hoffai unrhywun weld erthygl fanylach am fy ymchwil, cysylltwch â mi ac fe anfonaf gopi.

Alyson Tyler 01970-622161 (swyddfa)

Y Llyfrgelloedd yr ymwelwyd â hwy:
The Feminist Archive South (Bryste)
<http://www.femarch.freeseerve.co.uk/>
The Feminist Library (Llundain)
<http://www.feministlibrary.org.uk/index.htm>
Glasgow Women's Library
www.womens-library.org.uk
The Women's Library (Llundain) (y Fawcett Library gynt)
<http://www.thewomenslibrary.ac.uk/>
The Women's Resource Centre (Llundain)
www.wrc.org.uk

RE-PRESENTING THE BRITISH PAST: WOMEN, GENDER AND HISTORY IN THE BRITISH ISLES. Cynhadledd 2-4 Ebrill, Prifysgol Morgannwg, Trefforest

Dechreuodd y gynhadledd trwy ystyried y cyffredinol cyn symud at y neilltuol: Rhoddodd Deirdre Beddoe arolwg o waith diweddar a chyfredol i achub ffynonellau hanes menywod yng Nghymru yn ogystal â gwybodaeth am gyrsgiau a chyhoeddiadau diweddar yn y maes, ac fe'i dilynwyd gan adroddiad Maria Luddy am lwyddiannau ac anawsterau y Prosiect Hanes Menywod Gwyddelig (cafodd hi a'i thîm o ymchwilwyr rychwant o ymatebion - o werthfawrogiad cynnes i ochelgarwch yn ymylu ar elyniaeth). Dangosodd y ddwy ddarlith yn fyw nid yn unig faint sy wedi'i wneud ond faint sy ar ôl i'w wneud.

Roedd y darlithoedd llawn a'r gweithdai ar yr ail a'r trydydd dydd yn amrywio yn ddaeryddol (o Ynysoedd Shetland i Sir Ddinbych) ac yn gronolegol (o'r ail ganrif ar bymtheg hyd at yr Ail Ryfel Byd). Os ydy hi'n bosibl adnabod un thema gyffredin yn y rhai hynny y mynychais i, yna - fod y menywod yr ystyriwyd eu bywydau (fel unigolion neu fel grwpiau) yn rhannu sefyllfa Margaret Wynne Nevison, yr ynad, y gohebydd a'r swffragét o ddechrau'r ugeinfed ganrif: yr oedd ganddi, meddai Angela John, 'synnwyr o gael ei diffinio gan ddiwyllaint dominyddol nad oedd hi'n perthyn yn llawn iddo'. Ac roedd hyn yr un mor wir am sefyllfa athrawon benywaidd y 19edd ganrif yn yr Alban a Chymru (a drafodwyd gan Jane MacDermid, Siân Rhiannon Williams a Deborah

James) ag yr oedd am Lucy Middleton mewn gwleidyddiaeth Lafur yn y 1930au (June Hamman), am fenywod - yn enwedig menywod India'r Gorllewin - mewn delweddau ffilm a theledu o'r Ail Ryfel Byd ac yn angladd Churchill (Wendy Webster) a morynion fel diffinyddion a thystion yn llysoedd cyfraith gogledd-ddwyrain Cymru yn yr ail ganrif ar bymtheg (Sharon Howard).

Yn ei sylwadau yn y sesiwn adolygu derfynol pwysleisiodd Deirdre Beddoe bwysigrwydd cynnal deialog rhwng y rhai sy'n gweithio ar hanesion yr Alban, Iwerddon a Chymru, tra'n cydnabod fod yn rhaid perthnasu patrymau eu bywydau yn aml i rai menywod yn Lloegr ar gyfer gwneud cymariaethau; gwnaeth Ursula Masson y sylw pwysig - hyd yn oed os ydy menywod mewn hanes yn cael eu diffinio yn rhannol gan eu perthynas â'r norm gwrywaidd a bod elfennau yn gyffredin rhyngddynt, ni ddylid eu trin fel un grwp homogenaidd (gallai'r diddordeb mewn bywgraffiadau y teimlai hi oedd wedi amlygu'i hun yn y gynhadledd helpu yn hyn o beth i danlinellu gwahaniaethau unigol).

Gadewais y gynhadledd yn llawer mwy gwybodus am y gwaith cyfredol a diweddar ar hanes menywod ac yn ymwybodol iawn nid yn unig o gymaint y gall y rheiny sy'n gweithio yng ngwledydd gwahanol Prydain ennill trwy gadw mewn cysylltiad â'i gilydd, ond hefyd am yr angen am lawer mwy o adnoddau i ddarganfod ac achub defnyddiau sy'n parhau heb eu catalogio, yn cael eu storio mewn dulliau annigonol neu sy mewn perygl o gael eu taflu allan gyda'r sbwriel. Gofynnodd hanesydd o Gymru, tra'n sgwrsio am rychwant trawiadol y Prosiect Hanes Menywod Gwyddelig a'r problemau a'r cyfyngiadau y bu'n rhaid iddo'u hwynebu, beth oedd y ffactor unigol bwysicaf; 'Y cyfan sy ei angen arnoch' meddai Maria Luddy, 'yw arian'.
Gwyneth Tyson Roberts

MENYWOD ABERTAWY YN YSTOD YR AIL RYFEL BYD

Rwy'n ymchwil defnyddiau llyfr am fenywod Abertawe a'u teuluoedd yn ystod yr Ail Ryfel Byd: ffotograffau, a.y.y.b. a byddwn yn gwerthfawrogi cysylltu ag unrhywun a fyddai'n fodlon siarad â mi am eu hatgofion, gyda'r nod o'u cynnwys yn y llyfr. Os gallwch chi helpu, cysylltwch â Sally Bowler, 16 Hanbury, Orton Goldhay, Peterborough PE2 5QT, Ffôn 01733-370892, e-bost salbowl@aol.com

Y DYDDIAD CAU: ar gyfer cyfrannu at y cylchlythyr nesa yw 15 Ionawr 2005. Anfonwch at Jenny Sabine:
jandj@sabine83.fsnet.co.uk

Golygwyd y cylchlythyr gan Jenny Sabine a chyfieithwyd gan Catrin Stevens

